

Wollenstoffenfabriek Van de Heuvel, Geldrop (foto Marcel Overbeek)

Sinds het midden van de negentiende eeuw ontwikkelde het oosten van de provincie Noord-Brabant zich tot een centrum van textielnijverheid. In Tilburg en Geldrop werden fabrieken gesticht die zich specialiseerden in de productie van wollen stoffen.

Het relatief kleine Geldrop kende aan het begin van de twintigste eeuw vele textielbedrijven, zoals de linnenweverij van de firma Van Agt, de tricofabriek van de firma Tweka en de wollenstoffenfabriek van de firma Van der Heiden. In het centrum van Geldrop werd in 1863 aan de Molenstraat de wollenstoffenfabriek van de firma Van de Heuvel gebouwd. Op deze plaats, waar het riviertje de Dommel de Molenstraat kruist, lag vanoudsher een watermolen. De fabrieksgebouwen werden deels over de Dommel gebouwd, waarbij in de fabriek een waterrad werd aangebracht, waarmee de fabriek tot 1890 gebruik maakte van waterkracht voor de aandrijving van de machines. Daarnaast beschikte de fabriek over een stoommachine.

De in baksteen opgetrokken tweelaags fabrieksgebouwen met mansardedaken

■ MONUMENT VAN DE MAAND

Wollenstoffenfabriek Geldrop

vormen een fraai, breed front langs de Molenstraat. Rechts van het punt, waar de Dommel onder de weverijgebouwen door stroomt strekt zich een langgerekte massieve bakstenen gevel uit, met fraai bewerkte detaillering, zoals de spaarvelden, tralievensters en de tympaanvormige bekroning. Hieronder was in vol ornaat de fabrieksnaam aangebracht.

In 1980 werd de fabriek gesloten en kwam leeg te staan. Na een brand in 1998 werd in 2000 begonnen met de restauratie van de oude fabrieksgebouwen, in combinatie met de bouw van een modern nieuwbouwcomplex op het voormalige binnenterrein van de fabriek. Het gehele complex werd in september 2002 officieel in gebruik genomen als sociaal-cultureel centrum annex weverijmuseum onder de naam Hofdael. ■

DECEMBER 2003

INDUSTRIA IS EEN UITGAVE VAN
STICHTING FEDERATIE INDUSTRIEEL
ERFGOED NEDERLAND (FIEN).
WWW.INDUSTRIEEL-ERFGOED.NL

INHOUD

MONUMENT VAN DE MAAND	1
FIEN-NIEUWS	2
NIEUWS UIT AANGESLOTEN ORGANISATIES	2
AGENDA	3
BERICHTEN	4
LITERATUURSIGNALERING	8

VAN DE REDACTIE

Met ingang van 2004 wordt de abonnementsprijs voor individuele abonnees van *Industria* verhoogd van € 16,— naar € 18,—. Deze prijsverhoging is helaas onvermijdelijk gezien de gestegen kosten. Voor € 18,— ontvangt u ook volgend jaar weer vijf nummers vol informatie over alle aspecten van het industriële erfgoed in Nederland.

NIEUWJAARSBIJENKOMST

Op zaterdag 10 januari 2004 organiseert de FIEN traditiegetrouw de jaarlijkse nieuwjaarsbijeenkomst. De locatie is nog niet bekend, maar waarschijnlijk wordt weer gekozen voor de stad Utrecht. Nadere informatie volgt op onze website (www.industrieelerfgoed.nl) De aangesloten organisaties krijgen per post een uitnodiging toegestuurd. ■

■ FIEN-NIEUWS

FIEN-excursie 9 november 2003 (foto Marcel Overbeek)

op 8 november hield FIEN de najaarsvergadering in Den Haag. Deze locatie was gekozen vanwege het tienjarig bestaan van de Stichting Haags Industrieel Erfgoed (SHIE). Op de vergadering, die werd gehouden in het Haags Openbaar vervoer Museum in de historische tramremise van de HTM, waren ca. 25 vertegenwoordigers van aangesloten organisaties aanwezig.

Als nieuwe organisatie werd de stichting Industrieel Erfgoed in de stad Amersfoort (SIËSTA) verwelkomd. SIËSTA is momenteel bezig met behoudsacties voor enkele met sloop bedreigde fabriekscomplexen in het stadsvernieuwingsgebied ten noorden van het station Amersfoort. In de vergadering kwamen aan de orde de wisselingen in het bestuur van de FIEN, de financiële positie van FIEN in 2004 en de rol van FIEN in het CIME.

■ NIEUWS UIT DE AANGESLOTEN ORGANISATIES

Genootschap voor Industrieel-archeologisch Geïnteresseerden(GIAG)

Het GIAG houdt zich bezig met het industrieel erfgoed in de regio noord-oost-Overijssel en zuid-oost Drente. In GIAG-nieuws nummer 24 (oktober 2003) wordt aandacht besteed aan de geschiedenis van de Leeuwarder Textiel Maatschappij (LTM), een bedrijf dat, anders dan de naam doet vermoeden, in het Overijsselse Hardenberg was gevestigd tussen 1929 en 1974. In dit nummer ook aandacht voor de monumentale fabrieksschoorsteen van de textiel fabriek van de firma Jansen en Tilanus in Vriezenveen. In overleg met de eigenaar heeft het GIAG in samenwerking met de Stichting Fabrieksschoorstenen (STIF) een voorstel ontwikkeld om de schoorsteen te restaureren en op de Rijksmonumentenlijst te plaatsen. ■

FIEN is alweer enige jaren gevestigd in het CIME. Helaas heeft de kleine vrijwillige FIEN-staf nauwelijks menskracht om het belang van het industrieel erfgoed in het CIME op werkdagen voldoende te behartigen. Naar verwachting krijgt het CIME over enige tijd de lang gewenste kleine vaste stafbezetting door de opheffing/integratie van STABIEN. Desondanks blijft er voor FIEN als zelfstandige koepelorganisatie op korte termijn voldoende werk aan de winkel. Dit varieert van het opzetten en digitaal catalogiseren van een knipselarchief over industrieel erfgoed tot het beantwoorden van telefoon/mail en het ondersteunen van een op te richten PR-groep. FIEN-secretaris Marc Stegeman blijft officieel aanspreekpunt voor de organisatie.

In de middag was er een excursieprogramma, voortreffelijk georganiseerd door SHIE. Per historische stadsbus van de HTM uit 1959 werden de excursiedeelname vervoerd naar Scheveningen, waar de gietijzeren vuurtoren uit 1875 werd bezichtigd. Daarna werd tijdens een wandeling een bezoek gebracht aan de voormalige Panderfabriek en een magazijn van de Haagse Duiwater Leiding Maatschappij (DWL), dat een nieuwe bestemming heeft gekregen als ecologische woongemeenschap. ■

■ AGENDA

Den Haag: tentoonstelling 150 jaar Haagse handelsgeest

In het Haags Gemeentearchief is van 1 november tot en met 31 januari deze tentoonstelling te bezichtigen, die is samengesteld naar aanleiding van het 150-jarig bestaan van de Kamer van Koophandel Haaglanden en het tienjarig bestaan van de Stichting Haags Industrieel Erfgoed (SHIE). Den Haag behoorde in de tweede helft van de 19e eeuw tot de belangrijkste industriesteden van ons land. De grote vraag naar ambachtslieden leidde in 1872 tot de oprichting van een ambachtsschool. In de volgende anderhalve eeuw slinkt het aandeel van de nijverheid in de beroepsbevolking, een gevolg van de groei in de dienstverlenende sector. In de loop van de eeuwen zijn bedrijven verdwenen of naar de periferie van Den Haag verplaatst. De oprukkende stad was uiteindelijk de oorzaak van het zo goed als verdwijnen van de tuinbouw in Loosduinen. Scheveningen bekleedde ooit een vooraanstaande positie in de zeevisserij. Ook hier leidde voortdurende modernisering aanvankelijk tot grote bloei. Overbevissing was uiteindelijk de oorzaak van de neergang van de visserij in de afgelopen decennia. In de tentoonstelling worden al deze aspecten van 150 jaar Haagse handelsgeest belicht. Haags Gemeentearchief, Spui 70, Den Haag. Ma/vr 7.00-19.00, za 9.30-17.00. Toegang gratis. www.gemeentearchief.denhaag.nl

Barneveld: tentoonstelling Een eeuw Kippenlijn; van Ede-Nijkerk tot Ede-Amersfoort

In het Veluws Museum Nairac is van 29 november tot 7 maart een tentoonstelling te bezichtigen over de historie van de spoorlijn Ede-Nijkerk, later Ede-Amersfoort. Op 1 december 2003 is het 100 jaar geleden dat de spoorlijn Ede-Nijkerk in gebruik werd genomen. De spoorlijn vormde een nuttige noord-zuid-verbinding tussen de lijnen Amersfoort-Zwolle en Utrecht-Arnheim. Al in 1873 werden plannen voor een spoorverbinding door de Gelderse Vallei ontwikkeld, maar het zou nog tot 1903 duren voor de eerste treinen reden. Er was aanvankelijk veel weerstand tegen de spoorwegplannen. Zo was de gemeenteraad van Nijkerk van mening dat er op zondag geen treinverkeer mocht plaatsvinden, een standpunt dat leidde tot een waar volksoproer en waarbij uiteindelijk Koning Willem III zelf zich persoonlijk met de gang van zaken ging bemoeien.

Met de aanleg van de spoorlijn kregen plaatsen als Voorthuizen, Lunteren, Barneveld en Ede(centrum) een station. In 1937 werd het baanvak Barneveld-Nijkerk opgeheven en kreeg de lijn een vloeiende aansluiting op de lijn Apeldoorn-Amersfoort. De naam 'kippenlijn' heeft de spoorlijn te danken aan het feit, dat de lijn door een gebied loopt waar veel pluimveebedrijven zijn gevestigd. De tentoonstelling geeft met ruim 100 historische foto's, originele documenten en historisch spoorwegmateriaal een beeld van de geschiedenis van dit kleine stukje spoorwegnet. Er wordt een documentaire over de kippenlijn vertoond en een video over het uitzicht dat de reiziger heeft tijdens de rit Ede-Barneveld. Ter gelegenheid van de tentoonstelling is het in 1980 verschenen boek *Sporen door de Gelderse Vallei; de geschiedenis van de spoorlijn Ede-Nijkerk* opnieuw uitgegeven, met diverse aanvullingen.

Veluws Museum Nairac, Langstraat 13, Barneveld. Telefoon (0342) 415666. www.nairac.nl

Tentoonstelling Lichten langs de Noordzee; over vuurtorens en lichtschepen

In het Nederlands Scheepvaartmuseum in Amsterdam is tot 15 februari deze expositie te zien over vuurtorens en lichtschepen in de acht landen die grenzen aan de Noordzee. De tentoonstelling voert de bezoeker onder andere langs de befaamde Lange Nelle in Oostende, de al even bekende Lange Jaap in Den Helder, de robuuste vuurtoren van Lindesnes in Noorwegen en het 'lichtpaleis' van ingenieur Stevenson op het Engelse eiland May. De tentoonstelling *Lichten langs de Noordzee* mag gezien worden als een historisch document waarin opkomst en ondergang van vuurtoren en lichtschip op boeiende wijze worden belicht. De tentoonstelling is een gezamenlijk project van een achttal musea in de landen die grenzen aan de Noordzee. ►

Kaartverkoop station Barneveld jaren '50

Sinds het begin van de jaren tachtig van de twintigste eeuw doven helaas steeds meer vuurtorens voorgoed hun licht, verstommen de misthorens en zwijgen de noodklokken. Overbodig geworden door satellietnavigatie en andere elektronische hoogstandjes. De tentoonstelling biedt een beknopt, maar intrigerend overzicht van de vuurtorens en lichtschepen van vroeger en nu, waarbij aandacht wordt besteed aan de geschiedenis, het ontwerp, de ontwikkeling en de bouw van tientallen bekende en minder bekende objecten. Bij de tentoonstelling is een boek uitgegeven onder de titel *North Sea Lights*, een coproductie van de deelnemende maritieme musea. Het boek is exclusief in het Scheepvaartmuseum verkrijgbaar voor de prijs van € 12,50.

Meer informatie: www.scheepvaartmuseum.nl

Tentoonstelling ADCO-aardewerk

In het Groninger Museum is tot 2 februari 2004 een tentoonstelling te bezichtigen, gewijd aan de geschiedenis en de producten van de ADCO-aardewerfabriek. Bijna elk huishouden in Nederland beschikte in de jaren twintig tot en met vijftig over het moderne ADCO-aardewerk. De aardewerfabriek ADCO ontstond in 1919, toen de gebroeders Limborgh Meijer een kleine pottenbakkerij in Groningen overnamen en verplaatsten naar hun steenfabriek in Ruischerbrug, bij de stad Groningen. De aardewerfabriek kreeg aanvankelijk de naam GST (Groninger Steen Fabrieken), in 1931 werd gekozen voor de bedrijfsnaam Adco, genoemd naar de twee dochters van de directeur, Ada en Coco. Aanvankelijk maakte de fabriek grof aardewerk, maar in de loop van de jaren werd overgestapt op de productie van luxere producten,

zoals vazen, kannen en bloempotten. In de jaren vijftig ontwikkelde de fabriek nieuwe modellen sieraardewerk, en maakte het bedrijf een grote bloeiperiode door. Eind jaren zestig kreeg de ADCO-fabriek afzetproblemen door toename van buitenlandse concurrentie. Na een korte periode van samenwerking met aardewerfabriek De Porseleyne Fles in Delft, kwam in 1976 het faillissement voor de fabriek.

De tentoonstelling laat een selectie zien van het strak vormgegeven ADCO-aardewerk, verdeeld over zeventien kleurgroepen.

Bij de tentoonstelling is een catalogus verschenen, uitgebracht als een speciale editie van het keramiektijdschrift *Vormen uit vuur*. In deze uitgave beschrijven de keramiekdeskundigen Paul Smeek en Adri van der Meulen de geschiedenis van de ADCO-fabriek. Ook wordt aandacht besteed aan de geschiedenis van twee kleinere aardewerkbedrijfjes, die door ex-medewerkers van de ADCO in Hoogezand werden opgericht onder de merknamen Erica en Irene. ■

■ BERICHTEN

Utrecht

Amersfoort • Het oude stationsgebouw aan het Smalle pad is in september na een twee jaar durende restauratie feestelijk geopend. Het stationsgebouw werd in 1864 gebouwd als het eerste stationsgebouw van Amersfoort. In 1900 werd een nieuw stationsgebouw in gebruikgenomen en werd het oude station gedegradeerd tot dienstgebouw van de spoorwegen. Het pand is in oude luister hersteld naar een plan van de architecten Jonkman & Klinkhamer. In het pand is reisbureau Station Centraal gevestigd. Daarnaast is in het stationsgebouw een expositieruimte, een theater, een bibliotheek en een boekhandel gevestigd. In de bovenverdieping is een nostalgische restauratie te vinden, met oud treinmeubilair. Om de entourage van het station te vervolmaken, zijn bij het gebouw twee historische Noorse treinwagons geplaatst.

Noord-Holland

Amsterdam • De Amsterdamse Raad voor de Monumentenzorg (ARM) heeft een positief advies gegeven over de aanwijzing van het voormalige rioolgemaal aan de Ruysdaelkade in de hoofdstad. Het voormalige rioolgemaal is in 1924 gebouwd in de stijl van de Amsterdamse School. Het in baksteen opgetrokken gemaal heeft het uiterlijk van een burcht, en is gebouwd als onderdeel van het rioleringsstelsel dat in de 19e eeuw werd aangelegd ten behoeve van het stadsuitbreiding, ten zuiden van het Rijksmuseum. Het rioolgemaal verdient volgens de ARM bescherming vanwege de bijzondere cultuurhistorische en architectuurhistorische waarde van het gebouw.

Groningen

Ter Apelkanaal • In een loods op het terrein van de aardappelmeelfabriek Avebe in het oost-Groningse Ter Apelkanaal staat een stoommachine, die tot 1991 in gebruik is geweest. De stoommachine is in 1913 gebouwd bij de Ascherslebener Maschinenfabrik in het in oostelijk Duitsland gelegen Aschersleben. De imposante stoommachine is de laatste nog in situ aanwezige stoommachine in oost-Groningen. Tot in het begin van de zeventiger jaren van de vorige eeuw waren stoommachines nog regelmatig in gebruik bij het productieproces in de Groninger-Drentse aardappelmeelfabrieken. De firma Avebe wil de stoommachine van het fabrieksterrein verwijderen, aangezien deze in de weg staat. Een oud-medewerker van de Avebe, Jan Warntjes, is al enkele jaren bezig om de stoommachine te redden. Pogingen om de machine onder te brengen bij het Machinmuseum in Zwolle en het veenmuseum in Groz Hesepe (DI) leden begin dit jaar schipbreuk. Er lijkt nu op de valreep toch nog redding te komen voor de machine: een particulier zal de machine onderbrengen in een loods. De machine zal op de nieuwe locatie op een frame worden opgesteld, zodat ook de beweging van de uitlaatkleppen zichtbaar blijven. Hoe de stoommachine zal worden aangedreven is nog niet duidelijk, mogelijk zal dit gebeuren met perslucht aandrijving, zoals onlangs ook is gebeurd met de stoommachine van het gemaal Cruquius in de Haarlemmermeer. In het kader van het 100-jarig bestaan van het aardappelmeelconcern Avebe in juni 2004, zal geprobeerd worden de machine nog een keer op de huidige locatie te laten draaien. Daarna zal de machine worden gedemonteerd en naar de nieuwe standplaats in de omgeving van Stadskanaal worden getransporteerd. Het ligt in de bedoeling dat de stoommachine op de nieuwe locatie voor het publiek toegankelijk wordt gemaakt.

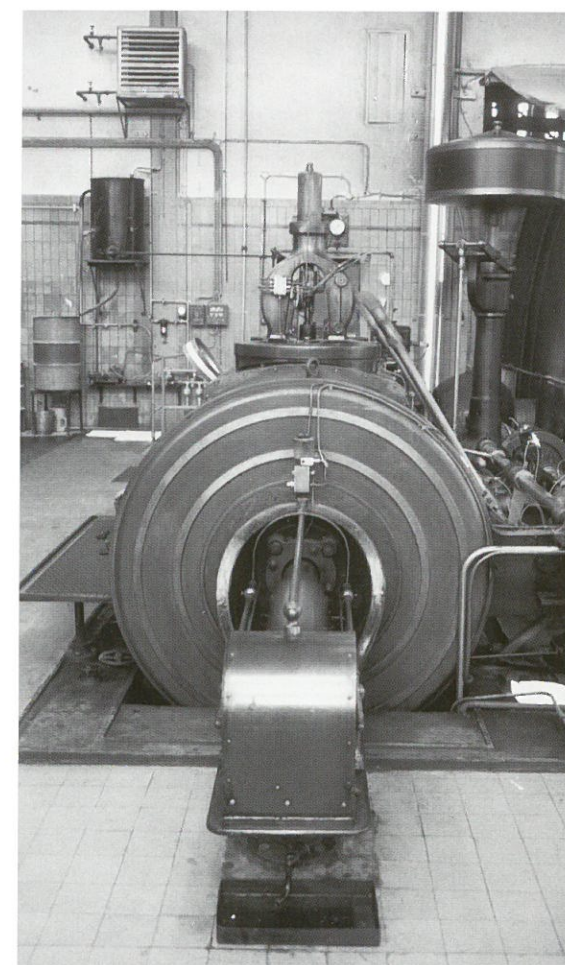
Gelderland

Wijchen • De oude spoorbrug over de Maas in de spoorlijn Nijmegen-Den Bosch moet in 2006 worden verdubbeld volgens plannen van de NS. De enkelsporige spoorbrug vormt een belangrijk knelpunt in de verder dubbelsporige verbinding tussen Nijmegen en Den Bosch. De spoorbrug werd in 1872 gebouwd en behoort daarmee tot de oudste nog bestaande spoorbruggen over de grote rivieren die in ons land zijn gebouwd. De enkelsporige brug is gefundeerd op natuurstenen pijlers en heeft een stalen vakwerkbovenbouw, die in 1937 door de huidige stalen bovenbouw werd vervangen. In de pijler aan de Brabantse zijde is een bijzondere gevelsteen aangebracht, met een reliëfportret van Edith Brodgen, de dochter van de Engelse concessiehouder, die het initiatief nam tot de aanleg van de spoorlijn. De NS gaat uit van de bouw van een geheel nieuwe stalen dubbelsporige brug, waarbij de bestaande brug wordt gesloopt.

De monumentencommissie van de gemeente Wijchen heeft zich uitgesproken voor het behoud van de historische spoorbrug; een nieuwe brug zou er naast gebouwd kunnen worden. Overigens staat de spoorbrug op de lijst van rijksmonumenten.

Zuid-Holland

Gouda • De oude watertoren van Gouda, gelegen aan de Schielands Hoge Zeedijk is door de eigenaar, waterleidingbedrijf Hydron verkocht aan de Scheveninger Keni Paulzen. De nieuwe eigenaar gaat de buiten bedrijf gestelde watertoren gebruiken voor huisvesting van een bedrijf in horeca-apparatuur. De watertoren van Gouda is een van de oudste nog bestaande watertorens van ons land. De ronde gemetselde toren is in 1883 gebouwd naar een ontwerp van architect J. Schotel. De functie van de watertoren is in 2002 overgenomen door een modern pompstation aan de Groenhovenweg in Gouda. ➔

Stoommachine Ter Apelkanaal (foto Marcel Overbeek)

Deventer, industriegebied Raambuurt (foto Marcel Overbeek)

Drente

Amsterdamscheveld • De voormalige turfstrooifabriek aan het Dommertskanaal bij Amsterdamscheveld zal in de nabije toekomst worden gerestaureerd. De gemeente Emmen heeft voor dit project een startsubsidie beschikbaar gesteld van € 40.000 om een herbestemmingsplan voor de fabriek te ontwikkelen, waarbij het complex een nieuwe functie zal krijgen als verblijfsaccommodatie met trainings- en congresfaciliteiten. De gemeente hoopt ook de nodige Europese subsidiegelden voor het restauratieproject in de wacht te slepen. De turfstrooifabriek werd in 1920 gebouwd in opdracht van de Griendtsveen Drentsche Landontginningsmaatschappij, die haar hoofdvestiging in de veennederzetting Amsterdamscheveld had. Vanwege het brandgevaar bij de machinale verwerking van turf, werd de fabriek geheel in beton opgetrokken, en de buitengevels ommetseld met baksteen. Via een net van smalspoorlijnen werd het zogenaamde bolsterveen aangevoerd, dat in de fabriek werd vermalen tot turfstrooisel. De fabriek werd direct aan het kanaal gebouwd om de afvoer van gemalen turf via schepen mogelijk te maken. Het terrein rondom de fabriek is nu in gebruik bij de Stichting Smalspoormuseum, die ook de oude smalspooremise in gebruik heeft. Als de restauratie en herbestemming van de turfstrooifabriek is afgerond, zal het industrieel smalspoormuseum worden verplaatst naar een naastgelegen terrein, dat nog steeds in eigendom is van de Griendtsveenmaatschappij. Het gehele project moet bijdragen tot de versterking van het cultuurtoerisme in zuid-oost Drente.

Overijssel

Decenter • In Deventers oudste industriegebied, de Raambuurt wordt druk gewerkt aan de herinrichting van dit gebied. Aan de rand van de stadsgracht verrijzen een aantal grootschalige appartementencomplexen, op de plaats

waar tot voor enkele jaren nog grootschalige industriegebouwen stonden. Enkele markante industriële gebouwen, waaronder een graansilo en een voormalige stoomolieslagerij blijven als monument behouden tussen de nieuwbouwprojecten. Welke bestemming deze industriële monumenten zullen krijgen is nog niet helemaal duidelijk. Sommige panden zullen waarschijnlijk verbouwd worden tot appartementen.

Noord-Brabant

Eindhoven • Op 6 november is in Eindhoven het European Centre for Mobility Documentation (ECMD) opgericht. Het Nederlands Centrum voor Autohistorische Documentatie (NCAD) zal deel gaan uitmaken van de Europese organisatie. Het NCAD is een non-profitorganisatie die is gevestigd in een gebouw op de campus van de technische Universiteit van Eindhoven. Het doel van de NCAD is het verzamelen en behouden van alle mogelijke documentatie over de geschiedenis van de automobiel. De collectie bestaat uit bijna 2000 meter documentatie, voornamelijk boeken, technische documentatie, brochures, tijdschriften en foto's en is voor het publiek toegankelijk. Het EMCD zal een ruimere doelstelling krijgen. Op dit moment wordt gewerkt aan de voorbereiding van een database over de mobiliteitgeschiedenis in de ruimste zin des woords. Deze database zal de basis zijn voor een zogenaamd Virtual Mobility Museum, dat via het internet bereikbaar zal zijn.

Meer informatie: www.ncad.onfo

Zeeland

Poortvliet • Aan de Schelphoekseweg, aan de westelijke zeedijk van het Zeeuwse eiland Tholen staat het voormalige stoomgemaal Oosterschelde. Het oude stoomgemaal is onlangs gekocht door de bekende Zeeuwse historicus Cees Slager, auteur onder meer van *De Ramp*, over de watersnoodramp van 1953. Slager wil het gemaal weer in de oorspronkelijke staat herstellen. Gemaal Oosterschelde werd in 1910 gebouwd

om overtollig water uit de Poortvlietpolders op de Oosterschelde uit te malen. In 1932 werd het gemaal buiten werking gesteld. Het voormalige stoomgemaal heeft een opmerkelijke constructie: het ketel- en machinehuis is deels over het water gebouwd, waarbij de gemetselde schoorsteen van het gemaal in het water is gebouwd. Deze constructie is uniek voor Nederland. Ook het feit, dat in de top van de schoorsteen enkele jaren een lichtbaken voor de scheepvaart was aangebracht, maakt dit industriële monument zeer bijzonder. De nieuwe eigenaar heeft bij de Rijksdienst voor Monumentenzorg een verzoek ingediend om het gemaal als rijksmonument aan te wijzen.

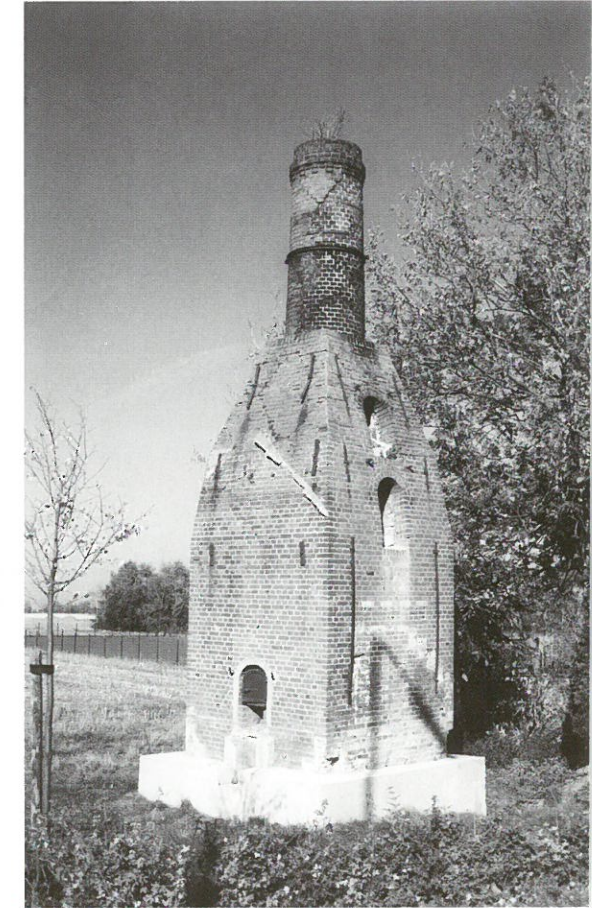
Limburg

Heerlen • In de Limburgse mijnstreek herinnert nog maar weinig aan het kolentijdperk. Een van de laatste nog herkenbare overblijfselen is de mijnsteenbergh van de voormalige steenkolenmijn Oranje Nassau IV, gelegen in de Heerlense wijk Heksenberg. De mijnsteenbergh, in België en Frankrijk bekend onder de naam *terril*, ontstond in de jaren twintig van de vorige eeuw door de opeenhoping van steenafval uit de mijn. De mijnsteenbergen waren onlosmakelijk verbonden met het mijnlandschap. Deze laatste mijnsteenbergh wordt bedreigd met afgraving. Het zilverzandbedrijf Sigrano wil de berg afgraven om zilverzand te kunnen winnen uit de grondlagen onder de berg, waarna het bedrijf het geëgaliseerde terrein wil inrichten als recreatieterrein. Vooruitlopend op het afgraven van de berg heeft Sigrano al een vergunning gekregen van de gemeente Heerlen de bomen te kappen, die in de loop der jaren op de berg zijn gegroeid. De gemeente Heerlen overweegt de monumentenstatus aan te vragen voor de mijnsteenbergh om deze als mijnmonument voor de toekomst te behouden. Voor het behoud van de steenberg is in het begin van dit jaar in Heerlen een

speciale stichting opgericht: Stichting behoud Mijnsteenbergh Oranje-Nassau IV. De stichting wil de steenberg behouden als een unieke herinnering aan het Limburgse steenkooltijdperk. Ook deze stichting heeft een aanvraag ingediend bij de Rijksdienst voor Monumentenzorg om de berg de status van beschermd monument toe te kennen. De stichting heeft inmiddels de mening van de omwonenden van de steenberg gepeild en daaruit bleek dat 95% van de omwonenden voor het behoud van de berg is. Meer informatie: www.steenberg.nl

Tegelen • Het voormalige kantoorgebouw van de ijzergieterij van de firma Hekkens aan de Grotestraat in Tegelen is op de lijst van gemeentelijke monumenten geplaatst. Het kantoorgebouw herinnert aan de rijke industriële geschiedenis van Tegelen, waar ooit een grote concentratie van metaal en kleiwarenfabrieken te vinden waren. Vele van deze bedrijven zijn inmiddels gesloten en deels gesloopt. Het kantoorgebouw van de firma Hekkens is in 1926 gebouwd naar een ontwerp van de Venlose architect Ben Hendriks.

Weert • Een aantal industriële objecten in Weert zijn voorgedragen voor plaatsing op de rijksmonumentenlijst: het stationscomplex uit 1915, een ontwerp van spoorwegarchitect W. van Heukelom, bestaande uit stationsgebouw, perongebouwen met overkapping en de spoorwegtunnel; de meelfabriek van de Fa. Meneba aan de Zuid-Willemsvaart, gesticht in 1906, de in 1932 gebouwde schutsluis in de Zuid-Willemsvaart, vooral van belang vanwege de toepassing van stalen hefdeuren en de uit 1856 daterende klei pijpenoven van de vroegere pijpenfabriek van de firma Trumm-Bergmans. Deze voor Nederland unieke klei-oven is enkele jaren geleden verplaatst naar de Noordkade, waarna het bouwwerk in oude staat is hersteld. ■

Weert, klei pijpenoven (foto Marcel Overbeek)

■ LITERATUURSIGNALERING

Amsterdam, Storkfabrieken (foto Marcel Overbeek)

Visscher, Wim

Een wereld van turf; de Overijsselse turfindustrie en de veenontginningen in de hoge venen van Overijssel

Deze uitgave geeft een beeld van de geschiedenis van de Overijsselse turfindustrie. Voor het eerst is hiermee een zo compleet mogelijk beeld geschetst van de vervening en ontginning van de Overijsselse veenkoloniën in de periode 1400-1980. Het gaat hierbij om de gebieden langs het kanaal De Dedemsvaart, de Lutterhoofdwijk en het Overijssels Kanaal. Het accent ligt op de activiteiten van de veenondernemers en hun veenindustriële activiteiten. Specifiek voor de Overijsselse veennijverheid waren de vele turfcokes- en turfbriketfabrieken, maar ook de productie van turfstrooisel speelde een belangrijke rol. Het boek is voorzien van vele, nog niet eerder gepubliceerde illustraties. Als bijlage is een genealogisch en biografisch overzicht opgenomen van ca. zestig veenindustriële families.

Gouda, H&K Uitgevers, 2003. 374 blz., ill. ISBN 90 76877 05 X. Prijs € 20,—

11 ha

Het Storkterrein in Amsterdam verkend door kunstenaars en onderzoekers

Verborgen achter de negentiende-eeuwse bebouwing van de Czaar peterstraat en de spoordijk ligt op het eiland Oostenburg in Amsterdam het voormalige Storkterrein. Een oud industrieterrein van 11 ha grond met een lang en rijk industrieel verleden is nu onderdeel van een van de meest aantrekkelijke stedelijke locaties van Nederland: het Oostelijk havengebied. In de zeventiende en achttiende eeuw was hier de Amsterdamse VOC-werf gevestigd; in de negentiende en twintigste eeuw bouwde men er stoomlocomotieven, motoren en machines voor landen over de gehele wereld, en nu staat het Storkterrein op het punt een binnenstedelijke 'bijkorf' te worden van bedrijvigheid en creativiteit. Het is mede door de Stichting Werk Spoor te danken, dat de rijke geschiedenis, het industriële karakter en de unieke architectonische eigenschappen van het gebied worden ingezet bij de herbestemming van de

fabrieksgebouwen. *11 ha* biedt een beeld van verleden, heden en toekomst van het Storkterrein vanuit verschillende invalshoeken, waaronder sociologie, filosofie, beeldende kunst, stedelijke economie, bedrijfsgeschiedenis archeologie en stedenbouw. Verschillende auteurs hebben hun bijdrage aan deze publicatie geleverd vanuit diverse disciplines. Voor de geïnteresseerde in bedrijfsgeschiedenis biedt deze uitgave interessante informatie; er wordt aandacht besteed aan de rijke industriële geschiedenis van het terrein, en het boek is rijk voorzien van fraaie actuele kleurenopnamen van het in- en exterieur van de oude fabrieksgebouwen.

Amsterdam, Stichting Werk Spoor / uitgeverij De Balie, 2002. 223 blz., ill., plgr., lit. opg.; Bijlage: cd-rom. ISBN 90-6617-275-4. Prijs € 20,— ■

COLOFON

Industria: nieuwsbulletin van de 65 bij de Stichting Federatie Industrieel Erfgoed Nederland aangesloten organisaties.

Het nieuwsbulletin verschijnt vijf keer per jaar.

Industria komt mede tot stand door de financiële medewerking van het Prins Bernhard Cultuurfonds en de Rijksdienst voor Monumentenzorg.

Redactie *Industria*, p/a M.N.M. Overbeek, Noteboomstraat 61, 8021 WR Zwolle.

E-mail industria@ilse.nl

Kopij voor *Industria* 2004 nr. 1 s.v.p. toezenden aan de redactie uiterlijk 20 januari 2004.

Secretariaat en abonnementen

FIEN, Postbus 92023, 1090 AA Amsterdam, telefoon (020) 5289243, fax (020) 6653090

E-mail fien@cime.nl

Internet www.industrieel-erfgoed.nl

De FIEN is gevestigd in het centrum voor

Industrieel en Mobiel erfgoed (CIME),

Kruithuisstraat 23, 1018 WJ Amsterdam

Abonnementsopgave

Door overmaking van € 16,— voor de jaargang

2004 op postbankrekening 132802, t.n.v.

Stichting FIEN-Industria

Vormgeving Go Puck, Groningen

Druk PlantijnCasparie Groningen